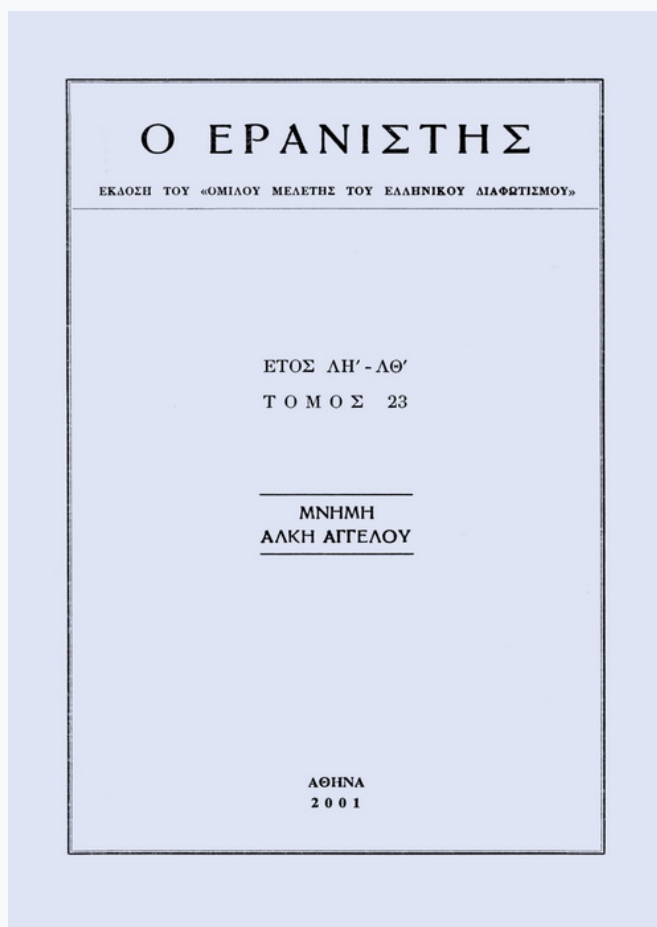

The Gleaner

Vol 23 (2001)

In Memoriam of Alkis Angelou

Βιβλιογραφικά σημειώματα

Χ. Γ. Πατρινέλης

doi: [10.12681/er.167](https://doi.org/10.12681/er.167)

To cite this article:

Πατρινέλης Χ. Γ. (2001). Βιβλιογραφικά σημειώματα. *The Gleaner*, 23, 297-300. <https://doi.org/10.12681/er.167>

Παρασχολήματα

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

1. Ο ΚΑΙΣΑΡΙΟΣ ΔΑΠΟΝΤΕΣ ΣΤΟΝ *Κατάλογον Ἱστορικόν... ἐπισήμων Ῥωμαίων* ἀναφέρεται, μεταξύ ἄλλων, καὶ στὸν ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας Σερμπάν Καντακουζηνὸ (1678-1688) καὶ προσθέτει: *Πατὴρ του ἦτον ὁ μέγας ἐκεῖνος ποστέλνικος Κωνσταντῖνος, ὅπου τὸν ἐθανάτωσεν ὁ πρῶτος Γρηγόροβδας ὁ Γκίκας· διὰ τὸν θάνατόν του ἔγινε καὶ φυλλάδα διὰ στίχων καὶ ἐτυπώθη εἰς Βενετίαν.*¹

Ὁ ποστέλνικος Κωνσταντῖνος Καντακουζηνὸς θανατώθηκε τὸ 1663. Συνεπῶς ἡ φυλλάδα γιὰ τὸν θάνατό του πρέπει νὰ κυκλοφόρησε, ἂν ὅχι τὸ ἴδιο ἔτος, πάντως κατὰ τὰ ἀμέσως ἐπόμενα ἔτη. Δὲν εἶναι γνωστὸ ὡς τώρα κανένα ἀντίτυπὸ τῆς.

2. Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Μανδηλίου, *Ἐνετίησι 1745. Παρὰ Νικολάω Γλυκεῖ... Τὴν προσφώνησιν Τοῖς ἐντευξομένοις* ὑπογράφει (σ. 4) Κωνσταντῖνος Καντακουζηνὸς ὁ καὶ τῆς *Ὀγγροβλαχίας Ἡγεμών.*²

Κωνσταντῖνος Καντακουζηνὸς ἡγεμόνας Βλαχίας (ἢ Μολδαβίας) δὲν ὑπῆρξε ποτέ. Πρόκειται γιὰ (ἀσυγχώρητη) παραδρομὴ τοῦ ἐκδότη ποὺ τύπωσε Καντακουζηνὸς ἀντὶ —προφανῶς— γιὰ Μαυροκορδάτος. Πράγματι τὴν ἐποχὴ αὐτὴ (1744-1748) ὁ Κωνσταντῖνος Μαυροκορδάτος ἦταν —γιὰ τέταρτη φορὰ— ἡγεμόνας τῆς Βλαχίας.³

3. Στὸν κύκλο τῶν θεολογικῶν διατριβῶν, φυλλαδίων καὶ λιβέλλων, ποὺ γράφτηκαν στὰ χρόνια τῆς λεγομένης ἔριδας περὶ ἀναβαπτισμοῦ, πολὺ

1. Ἐκδ. Κ. Σάθα, *Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη*, τ. 3, Βενετία 1872, σ. 154. Βιογραφικὰ καὶ βιβλιογραφικὰ γιὰ τὸν ποστέλνικο Κωνσταντῖνο Καντακουζηνὸ βλ. στοῦ Ἄθ. Καραθανάση, *Οἱ Ἕλληνες λόγιοι στὴ Βλαχία (1670-1714)*, ἔκδ. Ι.Μ.Χ.Α., Θεσσαλονίκη 1982, πολλαχοῦ.

2. E. Legrand, *Bibliographie hellénique*, XVIII s., τ. I, σ. 324. Louis Petit, *Bibliographie des acolouthies grecques*, Βρυξέλλες 1926, σ. 110. Θωμᾶ Παπαδόπουλου, *Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία (1466 εἰ - 1800)*, τ. I, Ἀθήνα 1984, ἀρ. 139.

3. Εἶναι περίεργο ὅτι στὸν ἴδιο συμφυρμὸ παρασύρθηκε καὶ ὁ Ζαβίρας, *Νέα Ἑλλάς*, Ἀθήνα 1972, σ. 407-8, ὅπου βιογραφεῖται ὁ ἀνύπαρκτος ἡγεμόνας Κωνσταντῖνος Καντακουζηνὸς ὡς νὰ ἦταν ὁ Κωνσταντῖνος Μαυροκορδάτος: *υἱὸς Νικολάου ἡγεμόνος, ἐξάκις ἐχρημάτισεν ἡγεμὼν ἐν τῇ Βλαχίᾳ...*

γνωστό είναι και τὸ *Βιβλίον καλούμενον Ῥαντισμοῦ Στηλίτευσις... ἔτει ,αφνζ'*· και σὲ δεύτερη ἐκδοση τὸ 1758 ἐν *Λιψία τῆς Σαξωνίας*.⁴

Τὸ ἔργο δὲν παρέχει καμιά ἔνδειξη γιὰ τὸν συγγραφέα του, ἀλλὰ ἤδη ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος και πολλοὶ ἄλλοι (ὡς τὸν Κωνστ. Ῥαμαντο) τὸ ἀπέδωσαν στὸν Εὐστράτιο Ἀργέντη.⁵ Στὴν ἐπίμονη αὐτὴ παράδοση στηριζόμενος ὁ Θωμᾶς Παπαδόπουλος τὸ ἀνέγραψε ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Εὐστρατίου Ἀργέντη.⁶ Τρεῖς ὅμως εἰδικοί μελετητὲς τῶν κειμένων τοῦ κύκλου αὐτοῦ, ὁ Θεόδωρος Παπαδόπουλος,⁷ ὁ Εὐάγγελος Σκουβαρᾶς⁸ και ὁ Timothy Ware,⁹ ἐπικαλούμενοι σειρὰ σχετικῶν μαρτυριῶν και παρατηρήσεων, προσγράφουν —σχεδὸν μὲ βεβαιότητα— τὸ ἔργο Ῥαντισμοῦ Στηλίτευσις στὸν Χριστόφορο Αἰτωλό.

4. Ἀπὸ τὸν ἴδιο κύκλο τῶν κειμένων περὶ ἀναβαπτισμοῦ προέρχεται και τὸ *Βιβλίον καλούμενον Φῶς τῶν ἐν σκότει... συντεθὲν παρὰ τινος εὐλαβοῦς ἱερομονάχου... ,αφνζ'*.¹⁰

Ὁ Francis Walton προσδιόρισε πειστικὰ ὡς τόπο ἐκδόσεως τοῦ βιβλίου τὸ Ἰάσιο.¹¹ Ὅσο γιὰ τὸν συγγραφέα τοῦ βιβλίου, οἱ Θεόδωρος Παπαδόπουλος και Εὐάγγελος Σκουβαρᾶς, στηριζόμενοι σὲ ἐν μέρει διαφορετικὰ τεκμήρια, τὸν ταύτισαν «μετὰ πολλῆς τῆς πιθανότητος» μὲ τὸν ἱερομόναχο Μισαήλ, τὸν ἀποκαλούμενο Σαλαμπάση.¹²

5. Κατὰ τὸν Ζαβίρα, ὁ Γεώργιος Μπαλδάνης ἢ Βαλδάνης ἐξέδοτο ἐν πόλημα τοιαύτην ἐπιγραφὴν ἔχον· Ὡδὴ τῇ Τρισεβάστω και μοναρχικωτάτῃ Δεσποίνῃ Αἰκατερόνῃ τῇ Β', Αὐτοκρατορίσῃ πάσης Ρωσσίας και τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἐτοίμῳ προστάτιδι, συντεθείσα παρὰ Γεωργίου Μπαλδάνη, Γυμνασιαστοῦ τοῦ Γραικορωστικοῦ Μουστροφείου, και ἐκ τῆς ἑλληνίδος φωνῆς εἰς τὴν ὀροσσικὴν γλῶτταν παρὰ τοῦ αὐτοῦ μεθαρμοσθείσα· ἐν Πετροπόλει, ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν ἐπιστημῶν, ἔτει 1779.¹³

4. Legrand, ὁ.π., σ. 455-456, ἀρ. 482, και σ. 480-481, ἀρ. 510.

5. Ἐπισκόπησι τοῦ ζητήματος τῆς πατρότητος τοῦ βιβλίου βλ. στοῦ Theodore H. Papadopoulos, *Studies and Documents Relating to the Greek Church and People under the Turkish Domination*, Βρυξέλλες 1952, σ. 393-404.

6. Θωμᾶ Παπαδόπουλου, ὁ.π., ἀρ. 572 και 573.

7. Theodore Papadopoulos, ὁ.π.

8. Εὐάγγελος Σκουβαρᾶς, *Στηλιτευτικά κείμενα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος (Κατὰ τῶν Ἀναβαπτιστῶν)*, Ἀθήνα 1967, σ. 80-82, 113-17.

9. Timothy Ware, *Eustratios Argenti*, Ὁξφόρδη 1964, σ. 97-100.

10. Legrand, ὁ.π., σ. 471, ἀρ. 501· Θωμᾶ Παπαδόπουλου, ὁ.π., ἀρ. 1082.

11. Francis R. Walton, «Gennadeion Gleanings, II. Bibliographical Notes on the Eighteenth Century», *Ὁ Ἐραμιστής* 8 (1970), 50-1.

12. Theodore Papadopoulos, ὁ.π., σ. 404-406· Σκουβαρᾶς, ὁ.π., σ. 111-112, 117-119, 128-129, 148, 157-159.

13. Ζαβίρα, ὁ.π., σ. 208 και 459-460. Αὐτόθι ὁ Ζαβίρας ἀναγράφει ἄλλες δύο

Ἡ ἀναγραφή τοῦ σχοινοτενοῦς τίτλου γίνεται προφανῶς ἐξ αὐτοψίας. Ἐπομένως τὸ ἔντυπο αὐτὸ πρέπει νὰ προστεθῇ στὴν Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία ὡς λανθάνουσα ἔκδοση.

6. Ἐνα καὶ μόνο βιβλίον τοῦ Ἀναστασίου Περδικάρη εἶναι γνωστὸ —καὶ βιβλιογραφημένο— ὡς σήμερα, τὸ Ἀποθέγματα, Ὑποθήκαι καὶ Προγνώσματα... ἀπὸ... ἐν Κοσμοπόλει [Βιέννη] 1785.¹⁴

Πολλὰ ἐνδιαφέροντα ἀποσπάσματα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἀναδημοσιεύουν οἱ Λαδᾶς-Χατζηδῆμος πρὸς τὸ βιβλιογραφοῦν. Εἰδικότερα, τὰ ἀποσπάσματα ἐκεῖνα πρὸς περιέχουν αὐτοβιογραφικὰ εἰδήσεις ἢ ἀναφέρονται σὲ ἄλλα —ἄγνωστα— δημοσιεύματα τοῦ συγγραφέα σχολιάστηκαν πρόσφατα ἀπὸ τὴν Ἑλένη Ἀγγελομάτη-Τσουγκαράκη, ἡ ὁποία καὶ συγκέντρωσε ὅσες εἰδήσεις ἔχουν περισωθῆ γιὰ τὸν Ἀναστάσιο Περδικάρη.¹⁵

Μεταφέρω ἐδῶ τρία βιβλιογραφικοῦ ἐνδιαφέροντος χωρία τῶν Ἀποφθεγμάτων κλπ. (ὅλα στὴ σ. 30):

— Προσφέροντας τὸ μυθικὸν μου βιβλίον εἰς ἓνα διδάσκαλον...

— Ἀφιερώνοντας τὸ ἱατρικὸν μου βιβλίον...

— Ἀφιερώνοντας τὸ ἐπιστολάριόν μου εἰς τὸν ἐν Χριστῷ μοι ἀδελφὸν Κέριον Ἀναστάσιον, ἄριστον διδάσκαλον τῆς Ναούσης...¹⁶

Τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ βιβλία αὐτὰ μνημονεύεται καὶ ἀπὸ τὸν Ζαβίρα: Ἀναστάσιος Περδικάρης... ἐκ Βεροῦσίας τῆς Μακεδονίας, τὸ ἐπάγγελμα ἱατροῦς... ἐξέδοκεν ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας Μυθικὸν εἰς ἀπλήν φράσιν...¹⁷ Εἶναι ἀβιβλιογραφητό, ἀν καὶ ἀντίτυπὸ του σώζεται —ἢ τουλάχιστον σωζόταν ὡς τὸ 1939— στὴ βιβλιοθήκη τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος τοῦ Κετσ-κεμέτ. Ὁ ἱστορικὸς τῆς κοινότητος J. Hajnóczy τὸ ἀναγράφει ὡς ἐξῆς: Περδικάρη Ἀναστασίου, Μῦθοι, Βιέννη 1783.¹⁸

Τὰ δύο ἄλλα βιβλία τοῦ Ἀναστασίου Περδικάρη, τὸ Ἱατρικὸν καὶ τὸ Ἐπιστολάριον, λανθάνουν.

«πινδαρικές» ὠδὲς τοῦ Μπαλδάνη στοὺς μικροὺς πρίγκιπες Ἀλέξανδρο καὶ Κωνσταντῖνο, ἀλλὰ χωρὶς νὰ διευκρινίσει ἀν ἐκδόθησαν ἢ ὄχι. Τίς εἰδήσεις τοῦ Ζαβίρα περὶ Μπαλδάνη καὶ τῶν ὠδῶν του ἐπαναλαμβάνει ὁ Κ. Σάθας, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, Ἀθήνα 1868, σ. 610.

14. Legrand, ὁ.π., τ. 2, σ. 438, ἀρ. 4152, Γ. Λαδᾶ - Ἀθ. Χατζηδῆμος, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία. Συμβολὴ στὸ δέκατο ὄγδοο αἰῶνα, τ. 1, Ἀθήνα 1964, σ. 187-195.

15. Ἑλένης Ἀγγελομάτη-Τσουγκαράκη, «Οἱ οἰκογένειες Λικινίου καὶ Περδικάρη. Μελέτη βιογραφικὴ καὶ γενεαλογικὴ», Μεσαιωνικὰ καὶ Νέα Ἑλληνικά 5 (1996), 340-341.

16. Ἀπ. Γλαβίνα, «Ὁ Νχουσαῖος δάσκαλος Ἀναστάσιος Καμπίτου», Ἐπιστημονικὴ Παρουσία Ἑστίας Θεολόγων Χάλκης 2 (Ἀθήνα 1991), 135-150. Ἐπιστολὲς τοῦ Ἀναστασίου Καμπίτη στὸ Θεσσαλικὸ Ἡμερολόγιον 29 (1996), 30 κέ.

17. Ζαβίρα, ὁ.π., σ. 196.

18. J. Hajnóczy, Ἱστορία τοῦ ἐλληνισμοῦ τοῦ Kecskemét, Βουδαπέστη 1939, σ. 47.

7. Πρόσφατα έγινε γνωστό (και βιβλιογραφήθηκε) ένα οκτασέλιδο φυλλάδιο με τον περιεργό τίτλο *“Ομηρος και Πλάτων, ο μὲν ονειδίζων, ο δὲ συμβουλευὼν τοὺς νῦν Ἕλληνας”* στὸ τέλος: *“Ἐργαφον ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1862 Μαρτίου 12. Α.Μ.”*¹⁹

Πιστεύω ὅτι τὰ ἀρχικά Α.Μ. ὑποδηλώνουν τὸν Ἀπόστολο Μακράκη,²⁰ ὁ ὁποῖος τὰ χρόνια αὐτὰ (1860-1862) δημοσιεύει στὴν Κωνσταντινούπολη παρόμοια φυλλάδια με τὰ ἴδια ἀρχικά²¹ ἢ με τὸ πλήρες ὄνομά του.²²

X. Γ. ΠΑΤΡΙΝΕΛΗΣ

Η “ΧΡΗΣΤΟΘΕΙΑ” ΤΟΥ ΑΝΤ. ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΚΑΙ Ο “GALATEO” ΤΟΥ GIOVANNI DELLA CASA. ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΙΣ

ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΗΣΤΟΘΕΙΑ ΤΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ (πρώτη ἔκδοση Βενετία 1780) μένουν ἀκόμη νὰ ἀπαντηθοῦν καίρια φιλολογικὰ ἐρωτήματα: πρόκειται ἄραγε γιὰ ἐξαρχαισμένη μεταφορὰ στὰ ἑλληνικὰ κάποιας λατινικῆς πηγῆς ἢ γιὰ μεταγλώττιση καὶ ἐπεξεργασία μιᾶς προγενέστερης, λαθάνουσας ἀκόμη, δημώδους μετάφρασης τοῦ λατινικοῦ αὐτοῦ κειμένου, ὅπως ἀφήνουν νὰ ἐννοηθεῖ ὁ τίτλος τῆς, τὸ ἐπεξηγηματικὸ σημεῖωμα τοῦ ἐκδότη καὶ οἱ βεβαιώσεις τῶν διασκευαστῶν τοῦ ἔργου τοῦ Βυζαντίου;¹ Ὑστερα, πρωτότυπο τῆς *Χρηστοθήειας* πρέπει νὰ

19. Θωμᾶ Παπαδόπουλου, *Βιβλιοθήκες Ἁγίου Ὁρους. Παλαιὰ ἑλληνικὰ ἔντυπα. Πρώτη προσπάθεια συγκροτήσεως συλλογικοῦ καταλόγου. Παράρτημα: Ἀβιβλιογράφητες ἐκδόσεις (Διεύθυνση Ἱερουσαλὴμικῶν καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Ὑποθέσεων Ὑπουργεῖου Ἐξωτερικῶν)*, Ἀθήνα 2000, σ. 655, ἀρ. 148. Μοναδικὸ ἀντίτυπο τοῦ φυλλάδιου στὴ Μονὴ Ἐσφιγμένου.

20. Πρβλ. X. Γ. Πατρινέλη, «Παλαιὰ βιβλία στὸ Ἁγιον Ὄρος», *Νέα Ἐστία*, τ.χ. 1732 (Μάρτιος 2001), 455.

21. Δ. Γκίνη - Β. Μέξια, *Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία*, τ. 3, ἀρ. 9123 καὶ 9204.

22. *Στὸ ἴδιο*, ἀρ. 8236, 8301, 9133, 9251.

1. Ὁ πρῶτος πού ἀναφέρθηκε στὸ μεταφραστικὸ ἱστορικὸ τῆς *Χρηστοθήειας* (λατινικὴ πηγὴ > μετάφραση σὲ ἀπλὴ γλῶσσα > μετατροπὴ στὴν ἀρχαία ἀπὸ τὸν Ἄντ. Βυζάντιο) ἦταν ὁ Κασάριος Δαπόντες στὴν ἔκδοση τῆς δικῆς του ἑμμετρῆς μεταγλώττισης τοῦ ἔργου τοῦ Βυζαντίου, *Χρηστοθήεια*, Βενετία 1770, σ. ιθ', δέκα χρόνια πρὶν τὸ χειρόγραφο τῆς *Χρηστοθήειας* παραχωρήσει τὴ θέση του στὸ ἔντυπο. Τὶς πληροφορίες τοῦ Δαπόντε ἐπανάλαβε τὸ 1780 στὸν τίτλο καὶ στὸ ἐπεξηγηματικὸ σημεῖομά του ὁ ἐκδότης τῆς, ὅσο λίγο ἀργότερα καὶ ὁ δεῦτερος γλωσσικὸς διασκευαστῆς τῆς, σὲ πεζὸ αὐτός, Σεραφεῖμ Πισσιδίος, *Σύνταγμα ἦτοι Χρηστοθήεια*, Βενετία 1782, σ. 1-2. Δεδομένου ὅτι τὰ πρὶν ἀπὸ τὸ 1780 γνωστὰ χειρόγραφα τοῦ ἔργου,